

Asia: VN/31220/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi - Muut rikosprosessin sujuvoittamistoimet (vaihe 2)

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

2. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

3. Esitutinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

4. Esitutkintatoimenpiteiden asettaminen tärkeysjärjestykseen

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

5. Esitutinnan keskeyttäminen

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

6. Edunvalvojan määrääminen lapselle

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

7. Kuulustelujen äänitallentaminen

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

8. Velvollisuus antaa loppulausunto

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

9. Tietojen luovuttaminen rikosrekisteristä

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Saatavillaolohaaste ja asiamiestiedoksianto

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

2. Velvollisuus antaa ennakkovastaus

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

3. Määräaika todisteiden esittämiselle

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

4. Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuisistaan

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

Muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin tai vaihtoehtoihin toteuttamistapoihin?

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

3. Onko teillä huomioita säätämisjärjestyksestä?

Käräjäoikeuden lausunto on kokonaisuudessaan kohdan "Muut huomiot" kohdassa 4.

4. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

Lausuntopyyntö liittyy lainuudistushankkeeseen, jonka tarkoituksena on sujuvoittaa rikosprosessia useammalla osa-alueella. Vastaava pyrkimys on myös lakiesityksillä, jotka ovat jo eduskunnassa käsiteltävänä (HE 187-188/2025). Tavoite on sinänsä toivottava sikäli kuin taloudellisia panostuksia rikosprosessin sujuvoittamiseksi ei ole tehtävissä. Lakiesitysten tuominen vaiheittain hyväksyttäväksi aiheuttaa kuitenkin riskejä kokonaisuuden hallinnasta. Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että lakiesitykset eivät olisi keskenään ristiriitaisia tai sisältäisi päällekkäisyyttä. Käräjäoikeudella ei ole edellytyksiä tätä kysymystä arvioida nyt annettavan lausunnon muodossa.

Luonnoksessa on lakiesityksiä, jotka liittyvät esitutkintavaiheeseen ja varsinaiseen tuomioistuinkäsittelyyn. Esitutkintaa koskevat esitykset ovat pääosin teknisluonteisia. Esitutinnan yksinkertaistamiseen pyrkiviä esityksiä voidaan pitää lähtökohtaisesti kannatettavina. Esitutkintaan päätyy keskenään varsin erilaisia rikosasioita, jolloin esitutkintaviranomaisen harkintavaltaa lisäävillä säännösmuutoksille on peruste. Toisinaan esitutkintaan voi tulla myös rikosasioita, joiden tutkiminen voi olla tarkoituksetonta, jos jo etukäteen on pääteltävissä, että riittävää näyttöä syytteen nostamiseksi ei ole hankittavissa. Luonnoksen kohtia 4.1.1-4.1.6 voidaan pitää kannatettavina eikä esityksiin liity käräjäoikeuden näkemyksen mukaan oikeusturvaongelmia.

Luonnoksen kohta 4.1.7 saattaa osaltaan selkeyttää tilannetta, jossa alaikäisen iästä vallitsee epätietoisuus. Käräjäoikeudessa on kuitenkin ollut rikosasioita, joissa alaikäiseksi itseään väittävä vastaaja on hankkinut todennäköisesti väärennetyjä asiakirjoja lähtömaastaan rikosvastuusta vapautuakseen. Esitetty säännös on sinänsä ymmärrettävä, mutta ei saisi johtaa siihen, että näyttökynnys ikää todistavista mahdollisesti väärennetyistä asiakirjoista nousisi nykyisestä. Toisessa valtiossa annettujen viranomaisasiakirjojen luotettavuuden selvittäminen on itsessään vaativaa. Mikäli henkilö pystyy tämänkaltaisilla asiakirjoilla esiintymään alle 15-vuotiaana, hänellä ei ole rikosoikeudellista vastuuta mahdollisesti vakavistakaan rikoksista, joihin hän on Suomessa syyllistynyt.

Edunvalvojan sijaista koskeva esitys (4.1.8) on itsessään perusteltu, koska ei ole syytä jättää edunvalvojan sijaisen kuluja valtion vahingoksi. Valtiontaloudellisten näkökohtien vuoksi olisi ehdottomasti pitänyt esittää tässä yhteydessä myös sitä, että edunvalvojan sijaisen palkkioon sovelletaan oikeusapulain mukaisia euromääräisiä palkkioita. Ratkaisu KKO 2018:69 on johtanut siihen itsessään paradoksaaliseen tilanteeseen, että edunvalvojan sijaiselle maksetaan huomattavasti korkeampi palkkio verrattuna oikeusapulain nojalla maksettaviin oikeudenkäyntiavustajien palkkioihin. Edunvalvojan sijaisen tehtävää ei voida vaatavuudeltaan mitenkään rinnastaa esimerkiksi rikosasian puolustajan tehtävään, josta maksettava palkkio on kuitenkin huomattavasti alempi. Mitään asiallista syytä ei ole esitettävissä, miksi edunvalvojan sijaiselle tulisi maksaa euromääräisesti ainakaan muita valtion varoista maksettavia avustajan palkkiota tuntuvampi korvaus. Tätä koskeva lakiesitys olisi ollut syytä tuoda eduskunnan käsiteltäväksi tässä yhteydessä, kun edunvalvojan sijaisen palkkiota koskevaa sääntelyä tarkastellaan muutoinkin.

Kuulustelujen äänitallentamista koskevaa esitystä (4.1.9) voidaan pitää perusteltuna myös siitä näkökulmasta, että taltioiminen mahdollistaa jälkikäteisen kuulustelumenettelyn asianmukaisuuden kontrolloinnin. Toisinaan oikeudenkäynnissä vedotaan puutteisiin kuulustelumenettelyssä, jolloin tallenteelta voitaisiin todeta väitteen todenperäisyys vielä oikeudenkäynnin aikana.

Avustajan velvollisuus loppulausunnon (4.1.10) antamiseen voi käytännössä johtaa siihen, että esitutkinta joissakin tapauksissa viivästyy, jos avustaja ei kykene antamaan annetussa ajassa loppulausuntoa. Loppulausunnoilla ei yleisesti ottaen ole lisäarvoa oikeudenkäynnin kannalta. Loppulausunnon tarpeellisuuden voisi jättää avustajan oman harkinnan varaan. Sen sijaan avustajalla jo nykyisellään on velvollisuus ennakkovastauksen antamiseen tuomioistuimelle. Selvyyden vuoksi tätä koskevan säännöksen täsmentäminen lainsäädäntöön on perusteltua.

Saatavillaolohaaste (4.1.11) linkittyy lakiesityksenä siihen, että massatyypisissä rikosasioissa on tarkoitus jatkossa mahdollistaa haasteen tiedoksianto puhelimitse (HE 188/2025). Menettelyn tehokas käyttäminen kuitenkin edellyttäisi sitä, että esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistoiminnassa pystyttäisiin sopimaan menettelystä, jossa haastehakemus on laadittavissa etukäteen sovitussa ajassa. Tämä keventäisi tiedoksiannon tarvetta oikeudenkäyntiä varten ja vähentäisi ongelmia tuomioistuimessa, kun mahdollisesti maasta jo poistuneita vastaajia ei enää tavoiteta tiedoksiantoa varten. Tämänkaltaisissa rikosasioissa nykyään useimmiten käy niin, että

vastaajaa ei tavoiteta tiedoksianto varten ja rikosasia on kärjäoikeudessa vireillä kunnes syyteoikeus vanhentuu.

Luonnoksen esitystä asiamiestiedoksiannosta (4.1.12) voidaan pitää kannatettavana ja myös se osaltaan todennäköisesti vähentää tiedoksiannoista tuomioistuimille aiheutuvaa työtä.

Periaatteellisesti merkittävin luonnoksen esityksistä liittyy todistepreklusioon rikosasioissa (4.1.13). Todistepreklusiolla voisi olla rikosprosessia jouduttavaa ja tehostavaa merkitystä etenkin laajoissa rikosasioissa, joissa nykyisellään todistelua saatetaan laajentaa vielä pääkäsittelyvaiheessa ja siellä esille tulleiden tietojen vuoksi. Luonnoksessa todistepreklusio on kytketty laajoihin rikosasioihin, joissa toimitetaan valmisteluistunto. Nykyisellään kärjäoikeudessa toimitetaan rikosasian valmisteluistunto harvoin. Kytkentä on sinänsä perusteltu, koska valmisteluistunto yhtäältä mahdollistaa preklusiosta keskustelemisen asianosaisten kanssa ja toisaalta indikoi rikosasian laajuutta tai näytöllistä monimutkaisuutta. Asianmukaisesti sovellettuna preklusio tarjoaa kärjäoikeudelle asianmukaisen työvälineen todistelun rajoittamiseen silloin, kun siihen on erityistä syytä. Preklusio ohjaa osaltaan siihen, että todistelu hankitaan ja nimetään ajoissa ennen pääkäsittelyä. Todistelun lisääminen pääkäsittelyn kuluessa on omiaan vaikeuttamaan käsittelyä ja hidastamaan oikeudenkäyntiä.

Preklusio hovioikeudessa koskisi jatkossa kaikkia rikosasioita. Tätä voidaan puoltaa sillä, että menettely hovioikeudessa on muutoksenhakua eikä oikeudenkäynnin uusinta. Asianosaisten olisi syytä suhtautua käsittelyyn kärjäoikeudessa siten, että kaikki relevantti todistelu esitetään eikä ole tarvetta pyrkiä muuttamaan ratkaisua muutoksenhaussa jälkikäteen hankitulla lisätodistelulla. Preklusio hovioikeudessa merkitsisi olennaista muutosta nykyiseen oikeustilaan. On kuitenkin huomattava, että vuoden 2026 loppupuolella on tarkoitus ryhtyä tallentamaan henkilötodistelua kärjäoikeudessa. Hovioikeudessa ei enää pääsääntöisesti vastaanotettaisi henkilötodistelua muutoin kuin tallenteilta. Tätä koskeva lainmuutos merkitsee asiallisesti jonkinlaista todistelun prekludoitumista ainakin sikäli, että kärjäoikeudessa kuulluille henkilöille ei ole mahdollista esittää lisäkysymyksiä hovioikeudessa. Preklusio hovioikeudessa ei siten merkitsisi yhtä radikaalia muutosta todistelutalenneuudistuksen jälkeen. Preklusio ja todistelutalenneuudistus yhdistettynä korostaisivat sitä, että hovioikeuskäsittelyssä on kysymys muutoksenhausta eikä uudesta oikeudenkäynnistä. Tämän tavoitteen kannalta preklusiota koskevaa esitystä voidaan pitää kannatettavana myös hovioikeuden kohdalla.

Luonnoksen muihin esityksiin (4.1.14-4.1.15) kärjäoikeudella ei ole huomautettavaa.

Jaakkola Riku
Pirkanmaan kärjäoikeus

